

**ԲՄԿ ՊՈՒՀ ՌՈՒՍ-ՀԱՅԿԱԿԱՆ (ՍԼԱՎՈՆԱԿԱՆ)
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ**

**Հաստատում եմ՝
ԿԲԵՂ Ինստիտուտի տնօրեն
Առաքելյան Ա.Ա.
« 07 » հուլիս 2025թ.**

**Ինստիտուտ՝ Կենսաբժշկության և դեղագործության Ինստիտուտը
Ամբիոն՝ Բժշկական կենսաքիմիայի և կենսատեխնոլոգիայի ամբիոն**

Հեղինակ՝ Թումոյան ՋԾԳՈ

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ԱՌԱՐԿԱՅԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ

Դասընթաց՝ Մարդու անատոմիա և մորֆոլոգիա

**Բաղալարի կրթական ծրագիր՝ 011401.09.6 Ֆիզիկական
դաստիարակություն և սպորտային մարզումներ**

**Դասիչ մասնագիտություն՝ 011401.00.6 Մասնագիտական
մանկավարժություն**

Դասընթացի անոտացիան

«Մարդու անատոմիան» հանդիսանում է կրթական ծրագրի հիմնարար դասընթացներից մեկը՝ տրամադրելով հիմնարար գիտելիքներ մարդու մարմնի կառուցվածքի, նրա կենսագործունեության առանձնահատկությունների, շրջակա միջավայրի հետ փոխազդեցության, ինչպես նաև վերականգնման և փոխհատուցման մեխանիզմների վերաբերյալ:

Դասընթացի նպատակը և խնդիրները

Ուսումնասիրել մարդու անատոմիան՝ նպատակ ունենալով ստանալու հիմնարար գիտելիքներ մարդու մարմնի կառուցվածքի, օրգանների և օրգան-համակարգերի կառուցվածքի ու նրանց հիմնական գործառնությունների մասին, հասկանալ դրանց փոխհարաբերությունները և օրգանիզմի ամբողջականության սկզբունքը: Ուսումնասիրվում են նաև օնտոգենետիկ ձևավորման օրինաչափությունները, անատոմիական կառուցվածքների տարբերակները, անատոմիական հատկանիշների տատանումներն ու դրանց զարգացման անոմալիաները, ինչպես նաև միջազգային անատոմիական նոմենկլատուրան:

Դասընթացը նպատակ ունի ձևավորել տարրական, բայց ամուր հենք հանդիսացող անատոմիական գիտելիքներ, որոնք անհրաժեշտ են ուսանողների հետագա մասնագիտական կրթության համար: Դասընթացի շրջանակներում լուծվում են հետևյալ խնդիրները.

- Ուսանողների ծանոթացում առարկայի բովանդակության, անատոմիական գիտության զարգացման պատմության և միջազգային անատոմիական նոմենկլատուրայի հետ:
- Ուսանողներին ներկայացնել մարդու կմախքի ընդհանուր կառուցվածքը և առանձին ոսկորները, ինչպես նաև դրանց ուսումնասիրման մեթոդները:
- Բացահայտել ոսկորների և մկանների փոխկապակցվածությունը՝ որպես մարդու շարժումների իրականացման հիմք:
- Ուսանողներին ծանոթացնել մարդու ներքին օրգանների համակարգերին՝ ներառյալ մարսողական, շնչառական, միզասեռական համակարգերը, ինչպես նաև անոթային, նյարդային և ներգատական համակարգերը:
- Ձևավորել պատկերացումներ ներքին օրգանների գործունեության, դրանց նյարդային և հումորալ կարգավորման մեխանիզմների մասին:
- Ներկայացնել նյարդային համակարգի գործունեության հիմնական սկզբունքները:

Դասընթացի օբյեկտը և առարկան

Մարդու անատոմիայի ուսումնասիրության առարկան՝ մարդու մարմնի ձևն ու կառուցվածքն է, ծագումն և զարգացումն է:

Դասընթացի մուտքային պահանջները

Այս դասընթացն ավարտելուց հետո ուսանողը պետք է.

- պատկերացում ունենալ օրգանների և օրգան - համակարգերի կառուցվածքի հիմնական օրինաչափությունների մասին.
- տիրապետի մարդու օրգանիզմի բոլոր համակարգերի, օրգանների և մարմնի կառուցվածքի մանրամասն գիտելիքներին.
- կարողանա աշխատել անատոմիական նմուշների հետ և կիրառել դասական մեթոդներ՝ օրգանների կառուցվածքների մասնահատման նպատակով:

Դասընթացի յուրացման արդյունքում ձեռք բերվող գիտելիքները և կարողությունները

Դասընթացի յուրացման արդյունքը ապահովում է անհրաժեշտ գիտելիքների, հմտությունների ու կարողությունների համապատասխան ՈԱԾ-ի վերջնարդյունքներին:

Գիտելիքները՝

1. իմանալ օրգանների և համակարգերի մանրամասն կառուցվածքը
2. իմանալ օրգանների և համակարգերի գործունեությունը

Հմտությունները՝

• գիտելիքի կիրառման հմտությունները՝

1. կարողանալ աշխատել անատոմիական նմուշների հետ
2. օրգանների կառուցվածքների մասնահատում

• ընդհանրական իմացական հմտությունները՝

1. մարդու անատոմիայի ուսումնասիրության համակարգված մոտեցում, ներառյալ ըմբռնումը կառուցվածքի և ֆունկցիայի միասնություն, նորմայի և պաթոլոգիայի փոխհարաբերությունները
2. Տիրապետել ամենապարզ բժշկական գործիքներին

Դասավանդման եղանակները և մեթոդները

ԲՄԿ ՊՈԻՀ Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

Դասավանդումը բաղկացած է բանավոր հարցումների անցկացումից, ամփոփագրերի, գրավոր առաջադրանքների և թեստերի ներկայացումից և քննարկումից:

Դասընթացի տեղն ուսումնական ծրագրում

Դասընթացը ներառված է «8» ակադեմիական կրեդիտ (288 ակադեմիական ժամ) աշխատատարությամբ, որից 32 ակադեմիական ժամ նախատեսվում է գործնական պարապմունքների համար: Դասընթացը նախատեսվում է ուսումնասիրել 1 ուսումնական տարվա 1 և 2 կիսամյակներում:

Ուսումնական աշխատանքի տեսակները	Ընդամենը, ակադ. ժամեր
1. Առարկայի ուսումնասիրման ընդհանուր աշխատատարություն, այդ թվում՝	
1.1. Լսարանային պարապմունքներ, այդ թվում՝	128
1.1.1. Դասախոսություններ	64
1.1.2. Գործնական պարապմունքներ, այդ թվում՝	64
Ամփոփիչ ստուգում (քննություն, ստուգաթիվ)	քննություն

Դասընթացի ծավալի բաշխում (ակադեմիական ժամերով) ըստ թեմաների և ուսումնական աշխատանքի տեսակների

Առարկայի բաժինները և թեմաները	Ընդամենը	Դասախոսություններ	Գործնական / սեմինար պարապմունքներ
1	2=3+4	3	4
Թեմա 1. Ներածություն	4	2	2
Թեմա 2. Կմախքա-մկանային համակարգ	6	3	3
Թեմա 3. Ոսկորների կառուցվածքը և դրանց միացումը իրանի և վերջույթների հետ	6	3	3

ԲՄԿ ՊՈԻՀ Ռուս-Հայկական (Սլավոնական) համալսարան

Թեմա 4. Գլխի ոսկորներ (գանգ)	6	3	3
Թեմա 5. Գլխի, պարանոցի և իրանի մկանները	6	3	3
Թեմա 6. Վերին վերջույթի մկանները	6	3	3
Թեմա 7. Ստորին վերջույթի մկանները	6	3	3
Թեմա 8. Սպլանխոլոգիայի հիմունքները	4	2	2
Թեմա 9. Մարսողական համակարգ	6	3	3
Թեմա 10. Շնչառական համակարգ	6	3	3
Թեմա 11. Միզասեռական համակարգ	6	3	3
Թեմա 12. Սիրտ-անոթային համակարգ. Սիրտ	6	3	3
Թեմա 13. Լիմֆատիկ համակարգ	8	4	4
Թեմա 14. Արյունաստեղծ օրգաններ և իմունաբանական պաշտպանություն	8	4	4
Թեմա 15. Էնդոկրին համակարգ	8	4	4
Թեմա 16. Կենտրոնական նյարդային համակարգ: Ողնուղեղ	8	4	4
Թեմա 17. Գլխուղեղ. Ուղեղի ցողուն	8	4	4
Թեմա 18. Ինքնավար նյարդային համակարգ	6	3	3
Թեմա 19. Ծայրամասային նյարդային համակարգ. Ողնուղեղային նյարդեր	8	4	4
Թեմա 20. Չգայական օրգաններ	6	3	3
Ընդամենը	128	64	64

Դասընթացի թեմաների բովանդակությունը

Թեմա 1. Ներածություն

Անատոմիա առարկա. Հետազոտության մեթոդներ. Անատոմիայի պատմություն. Օրգանիզմ և դրա բաղկացուցիչ տարրերը: Մարդու սաղմի զարգացման հիմնական փուլերը. Տերմինաբանություն:

Թեմա 2. Կմախքա-մկանային համակարգ

Օստեոլոգիա: Ընդհանուր տեղեկություններ օստեոլոգիայի և արթրոլոգիայի վերաբերյալ: Ուսումնասիրվում է մարմնի կմախքը՝ ներառյալ ողնաշարի սյունը, կողոսկրերը և այլ:

Թեմա 3. Իրանի և վերջույթների ոսկորների կառուցվածքն ու նրանց միացումները

Այս բաժնում ուսումնասիրվում են իրանի (գանգ, ողնաշար, կրծքավանդակ) և վերջույթների (վերին և ստորին) ոսկորների կառուցվածքային առանձնահատկությունները, ինչպես նաև այդ ոսկորների միջև եղած միացումները՝ հոդեր, կապաններ և այլ անատոմիական ձևավորումներ, որոնք ապահովում են շարժունակություն և կայունություն:

Թեմա 4. Գլխի ոսկորներ (գանգ)

Գլխի կմախք. ֆիլոգենեզ, գլխուղեղի և դեմքի գանգի ոսկորներ, գանգը որպես ամբողջություն, տարիք և սեռ առանձնահատկությունները.

Թեմա 5. Գլխի, պարանոցի և իրանի մկանները

Մկանների կառուցվածքը և դասակարգումը, աշխատանքը, օժանդակ ապարատ. գլխի և պարանոցի մկանները և ֆասցիա.

Թեմա 6. Վերին վերջույթի մկանները

Այս բաժնում ուսումնասիրվում են վերին վերջույթի հիմնական մկանները՝ նրանց կառուցվածքը, տեղադրումը և ֆունկցիաները: Ներկայացվում են տարբեր մկանային խմբեր, որոնց միջոցով իրականացվում են ձեռքի և հոդերի շարժումները, ինչպես նաև նրանց դերակատարությունը մարմնի ընդհանուր շարժունակության մեջ:

Թեմա 7. Ստորին վերջույթի մկանները

Այս բաժնում ուսումնասիրվում են ստորին վերջույթի հիմնական մկանները՝ նրանց կառուցվածքը, տեղադրումը և ֆունկցիաները: Ներկայացվում են տարբեր մկանային խմբեր, որոնց միջոցով իրականացվում են շարժումները, ինչպես նաև նրանց դերակատարությունը մարմնի ընդհանուր շարժունակության մեջ:

Թեմա 8. Սպլանխոլոգիայի հիմունքները

Սպանիտոլոգիան ուսումնասիրում է ներքին օրգանների կառուցվածքը, ֆունկցիաները և դրանց փոխհարաբերությունները: Այս թեմայի ընթացքում ներկայացվում են ներքին օրգանների ձևավորման և զարգացման հիմնական փուլերը, ինչպես նաև օրգանների մորֆոֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները:

Թեմա 9. Մարսողական համակարգ

Այս թեման ընդգրկում է բերանի խոռոչի, ըմպանի, կերակրափողի, ստամոքսի, բարակ և հաստ աղիքների, լյարդի և ենթաստամոքսային գեղձի կառուցվածքը, ֆունկցիաները և դրանց փոխհարաբերությունները մարսողական գործընթացում: Ուսումնասիրվում են նաև մարսողական օրգանների նյարդային և էնդոկրին կարգավորումները:

Թեմա 10. Շնչառական համակարգ

Ուսումնասիրում է շնչառական օրգանների օդանշական և շնչառական հատվածները, ինչպես նաև պլևրալ պարկերի և միջաստինիումի կառուցվածքն ու նշանակությունը: Ներկայացվում են շնչառական համակարգի մեխանիզմները և դրանց ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները:

Թեմա 11. Միզասեռական համակարգ

Այս թեման ընդգրկում է միզուղիների օրգանների, իզական և արական սեռական օրգանների (ներքին և արտաքին) կառուցվածքի և ֆունկցիաների ուսումնասիրությունը: Ուսումնասիրվում են նաև սեռական համակարգի հորմոնալ կարգավորումները և դրանց ազդեցությունը օրգանիզմի գործունեության վրա:

Թեմա 12. Սիրտ-անոթային համակարգ: Սիրտ

Ուսումնասիրվում է սրտի զարգացումը, նրա մորֆոլոգիական կառուցվածքը և ֆունկցիաները: Ներկայացվում են զարկերակներն ու երակները մեծ և թոքային արյան շրջանառության մեջ, անաստոմոզների դերը, ինչպես նաև պտղի արյան շրջանառության առանձնահատկությունները:

Թեմա 13. Լիմֆատիկ համակարգ

Ուսումնասիրվում են ավշային խողովակները, ավշային հանգույցները, նշագեղձերը, ցրված լիմֆատիկ ֆոլիկուլները և լիմֆատիկ համակարգի կառուցվածքային և ֆունկցիոնալ առանձնահատկությունները:

Թեմա 14. Արյունաստեղծ օրգաններ և իմունաբանական պաշտպանություն

Ներկայացվում են արյունաստեղծ համակարգի (կարմիր ոսկրածուծ, տիմուս, փայծաղ) և իմունաբանական համակարգի օրգանների կառուցվածքն ու գործառույթները, ինչպես նաև դրանց ներգրավվածությունը օրգանիզմի պաշտպանական մեխանիզմներում:

Թեմա 15. Էնդոկրին համակարգ

Ուսումնասիրվում են վահանաձև գեղձը, պարաթիրոիդ գեղձերը, տիմուսը, հիպոֆիզը, էպիֆիզը և մակերիկամները, ինչպես նաև դրանց հորմոնալ գործունեությունը և կարգավորման մեխանիզմները:

Թեմա 16. Կենտրոնական նյարդային համակարգ: Ողնուղեղ

Ներկայացվում են կենտրոնական նյարդային համակարգի ընդհանուր տվյալները և զարգացման փուլերը: Ուսումնասիրվում է ողնուղեղի կառուցվածքը, նրա գլխավոր ուղիները և ֆունկցիոնալ նշանակությունը:

Թեմա 17. Գլխուղեղ. Ուղեղի ցողուն

Ուսումնասիրվում են ուղեղի ցողունի մասերը՝ երկարավուն ուղեղը, հետին ուղեղը, ուղեղիկը, միջին ուղեղը, ինչպես նաև արյունատար անոթները և ուղեղի թաղանթները:

Թեմա 18. Ինքնավար նյարդային համակարգ

Ներկայացվում են ինքնավար նյարդային համակարգի ընդհանուր բնութագրերը, կենտրոնական, սիմպաթիկ և պարասիմպաթիկ բաժինները, աֆերենտ և էֆերենտ նյարդային ուղիները:

Թեմա 19. Ծայրամասային նյարդային համակարգ: Ողնուղեղային նյարդեր

Ուսումնասիրվում է ծայրամասային նյարդային համակարգի կազմավորումը, ողնուղեղային նյարդերի կառուցվածքն ու ֆունկցիաները:

Թեմա 20. Զգայական օրգաններ

Ուսումնասիրվում են տեսողության, լսողության, ձգողականության և հավասարակշռության զգայական օրգանների կառուցվածքն ու հաղորդիչ ուղիները, ինչպես նաև համի և հոտի զարգացումը:

Դասընթացի ապահովվածությունը գրականությամբ

- 1.Привес М.Г., Лысенков Н.К., Бушкович В.И. Анатомия человека. СПб.: Гиппократ, 1985–2001г.г.
2. Сапин М.Р., Билич Г.Л. Анатомия человека. М.: Высшая школа, 1996. Т.1 и 2.
3. Анатомия человека / Под ред. М.Р. Сапина. М.: 1986; 1993; 1996; т. 1 и 2.
4. Синельников Р.Д. Атлас анатомии человека. Т. 1 – 3. М.: Медгиз, 1963 –1996г.г.
5. Тонков В.Н.. Анатомия человека. М., 1982.
6. Михайлов С.С.. Анатомия человека. М., 1984.